

Тема: «Характеристика основних видів бур'янів і заходи боротьби з ними»

1. Багаторічні бур'яни. Кореневищні.
2. Коренепаростові.
3. Стрижнево-кореневі

1. Багаторічні бур'яни. Кореневищні

Пирій повзучий (*Elymrigia repens* L.) багаторічна рослина родини злакових (Graminaceae). Має довге повзуче кореневище (рис. 42). Зелена або сизувато-зелена, з прямими або висхідними стеблами. Стебло гладеньке, від 50 до 150 см заввишки.

Листки лінійно-ланцетні, 5–15 мм заввишки, здебільшого голі, знизу і зверху жорсткуваті. Суцвіття дворядний колос 7–25 см завдовжки, всі колоски ланцетні, у колосі значно довші за відповідні членики його осі. Колоскові луски ланцетні, 7–12 мм завдовжки, нижня з остюком або шилоподібно загострена. Плід зернівка, лінійнодовгаста, зверху вкрита короткими волосками. Поверхня його слабкозморшкувата, бурувато-коричнева. Довжина 4–5 мм. Плівчасті зернівки сірувато-зелені. Маса 1000 зернівок 3–4 г.

Рис. 42. Пирій повзучий:

а — рослина; б — кореневище; в — насіння; г — сходи

У сходів перший листок вузьколінійний, 60–80 завдовжки, 0,5–0,8 мм завширшки, темно-зелений, вкритий короткими дрібними волосками. Другий і третій листки подібні до першого, спочатку вужчі й коротші, пізніше довші за перший. Зародкова листкова піхва 15–20 мм завдовжки, червонувата, гола, з двома червонуватими жилками.

Цвіте й плодоносить з червня до серпня. Розмножується насінням, а також підземними пагонами кореневища. Одна рослина дає 300, в деяких випадках 1000 зернівок. Проростає з глибини до 7 см, дає до 1000 пагонів.

Поширений по всій Україні. Засмічує посіви усіх польових культур, росте в садах.

Заходи боротьби. Основними є агротехнічні заходи, зокрема основний обробіток ґрунту за типом напівпару. Проводять також пожнивне луцення дисковими або лемішними знаряддями. Через 8–10 днів з появою сходів пирію у фазі шилець заорюють їх на глибину до 30 см. Через 10–12 днів з появою сходів пирію проводять культивуацію поля з пружинними, роторними та штанговими робочими органами. Треба дотримувати сівозміни, висівати затінюючі культури (озимі, гречку, багаторічні трави), очищати посівне зерно.

Хвоц польовий (*Eguisetum arvense* L.) багаторічна рослина родини хвощових (*Eguisetaceae*) з розгалуженим буруваточорним кореневищем (рис.43). Стебла бувають двох видів: генеративні спороносні й вегетативні стерильні. Спороносні пагони восьмигранні з одним середнім і вісьмома бічними каналами, жовтуватого-коричневі, близько 25 см заввишки, після висихання спор відмирають, і рослина розвиває яскраво-зелені стерильні (безплідні) стебла, пізніше мають один середній і 12 бічних каналів, у розрізі видно 12 борозен. Гілочки, що виходять з піхви (їх 9–12), чотири- або пятигранні.

Рис. 43. Хвоц польовий:

а — рослина; б — сходи; в — кореневище

Сходи. Спори, потрапивши у вологий ґрунт, проростають і дають початок зародку, а зародок дає початок рослині хвоща, на якій розвиваються спороносні колоски. Хвощі не мають розвинених листків, у них є тільки стебла з вузлами і порожнистими міжвузлями (кільцями гілочок).

Поширений по всій Україні. Ростає на полях, луках, у низинних і вологих місцях. Невибгливий до ґрунту, але віддає перевагу піщаним ґрунтам. На корм тваринам його не використовують. Якщо є домішки цього бур'яну в сні, зменшується надій молока у корів.

Заходи боротьби такі самі, як і проти пирію.

Кропива дводомна (*Urtica dioica* L.) багаторічний кореневищний бур'ян родини кропивових (*Urticaceae*). Стебло пряmostояче, покрите жалкими і нежалкими волосками або майже голе, 50–150 см заввишки. Листки серцеподібно-яйцеподібні, супротивні, 7–14 завдовжки, 2–4 см завширшки, загострені, зубчасто-пилчасті, із загнутими до верхівки великими зубцями, з прилистками. Верхні листки ланцетні. Квітки зібрані в колосоподібне довге, похилене, розгалужене суцвіття, довжина якого трохи більша за довжину черешка. Квітки в суцвіттях на одних рослинах тільки чоловічі з 4 тичинками, на інших — тільки жіночі. Після відцвітання тичинкові суцвіття поникають.

Плід яйцеподібностиснутий зеленувато-сірий або сірувато-коричневий горішок, довжина якого 1,25 – 1,75, ширина 0,75 – 1,00, товщина 0,25 мм. Маса 1000 насінин 0,2 – 0,25 г.

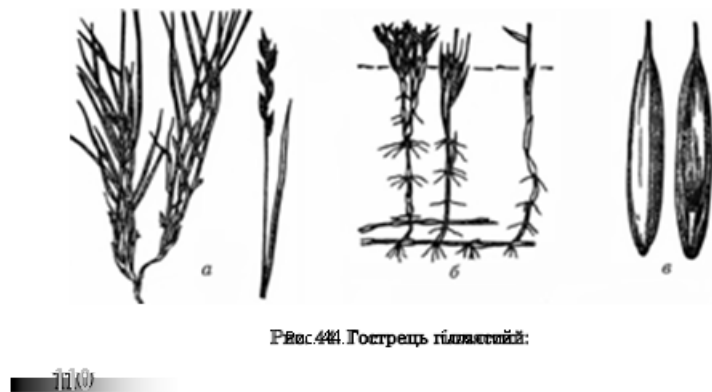
Поширена по всій території України. Ростає на полях і пасовищах, у садах, на городах, біля шляхів, житла тощо.

Цвіте з першого року життя у червні – вересні. Плодоносить з липня до пізньої осені. Максимальна плодючість до 1000 горішків, які проростають з глибини не більше 1,5 – 2 см. Недозріле насіння не сходить. Використовується як лікарська рослина.

Заходи боротьби такі самі, як і проти пирію.

Гострець гіллястий (*Aneurolepidium ramosum* Trim.) багаторічна рослина родини злакових (Gramineae) (рис. 44). Стебло гладеньке, сизо-зелене, від 20 до 80 см заввишки. Стебел багато біля основи, вони розгалужені. Листки вузьколінійні, 3 – 5 см завширшки, тверді, зверху шорсткуваті. Суцвіття складний вузький колос. Колоски ланцетні 4 – 6(9)-квіткові, сидять по одному. Плід півчаста, довгаста, без остюка зернівка. Поверхня її гола, слабкошорсткувата або гладенька, з довжиною 6 – 8 мм, шириною 1,25 – 1,75, товщиною 1,25 мм. Маса 1000 насінин 3,5 – 4 г.

Перший листок сходів тонкий і довгий вузьколінійний з трьома темними жилками, 70 – 90 завдовжки і 1 мм завширшки. На пластинці вздовж жилок помітні білуваті іскорки. Другий листок подібний до першого, але довший і коротший. Зародкова листкова піхва до 15 мм завдовжки, з двома тонкими поздовжніми коричневими смужками, що сходяться на верхівці. Поширений у Степу України. Засмічує посіви всіх сільськогосподарських культур на солонцях і солонцюватих ґрунтах.

Цвіте й плодоносить з червня до липня. Розмножується, як пирій повзучий, кореневищами і зовсім мало насінням. Від горизонтального кореневища прямо догори відходять вертикальні пагони. Доходячи до нещільного шару, вони дуже розгалужуються (звідси й назва гострець гіллястий). Кореневище швидко розростається.

Сіно з гострецю гіллястого високопоживне.

Заходи боротьби такі самі, як і проти пирію повзучого.

Свинорій (цинодон пальчастий) (*Cynodon dactylon* L.) багаторічна рослина родини злакових (Gramineae) (рис. 45). Стебло висхідне, біля основи розгалужене, від 10 до 50 см заввишки. Листки ланцетозагострені, голі або трохи волосисті, голубувато- чи сизувато-зелені, по краях жорсткошорсткуваті. Суцвіття пальчастозібраний пучок колосоподібних гілочок, розміщених черепитчасто з одного боку суцвіття. Плід плівчата зернівка, яйцеподібноовальна. Поверхня її гола, колір від жовтувато-зеленувато-фіолетового до темно-жовтого з фіолетовим відтінком. Довжина 2,25–2,75 мм, товщина 0,75–1,00 мм, ширина 0,5–0,7 мм. Маса 1000 насінин 0,25 г. У сходів перший листок лінійний, спочатку блідо-зелений, пізніше темніє. Довжина його 10–12, ширина 1,05–1,25 мм. Має тонкі поздовжні зелені жилки і чіткі проміжки між ними. Другий і третій листки подібні до першого, але довші і спочатку вужчі за нього.

Рис. 45. Свинорій (цинодон пальчастий):
а — рослина; б — кореневище; в — насіння; г — сходи

Цвіте й плодоносить з червня до вересня. Розмножується насінням і вегетативно, переважно кореневищами. Одна рослина утворює від 1 до 2 тис. зернівок. Кореневища коричневі, повзучі, розміщуються у ґрунті неглибоко 15 см, дуже живучі, утворюють під землею пагони, які можуть виходити на поверхню. Луски на пагонах зеленіють, перетворюючись на листки.

Поширений у південних районах Степу й у гірському Криму, трапляється в більш північних районах на Закарпатті. Засмічує всі польові, а також просапні культури, росте на городах, у садах вздовж доріг, на піскуватих ґрунтах.

Використовують у медицині. Багатий на цукор. Є поживним кормом для тварин. Використовують також для задерніння схилів.

Заходи боротьби такі самі, як і проти пирію повзучого.

2. Коренепаростові

Осот жовтий (*Sonchus arvensis* L.) багаторічна рослина родини складноцвітих (Compositae) (рис. 46). Коренева система стрижнева. Головний корінь вертикальний, утворює велику кількість бічних відгалужень. Стебло пряме, розгалужене, всередині пустотіле, голе або з рідкими волосками, висота

його від 50 до 150 см. Листки ланцетні, цілокраї або перисторозсічені. Нижчі звужені в черешок, верхні стеблообгортаючі, блискучо-зелені. Суцвіття кошики, зібрані в щіткоподібну волоть. Обгортки й гілочки суцвіття у верхній частині вкриті залозистими волосками. Квітки язичкові, яскраво-жовті. Плід сплюснута, вигнута, овально-довгаста, темно-бура сім'янка. Летючка сріблясто-біла. Довжина її 2,5–3,25 мм, ширина 0,75–1,25 мм, товщина 0,5 мм. Маса 1000 насінин 0,6 г.

Рис. 46. Осот жовтий:

а — рослина; б — кореневище; в — насіння; г — сходи

Підсімядольне коліно сходів слабо розвинене, низьке, сімядолі короткоовальні, 5–7 завдовжки і 3–5 мм завширшки, на коротких черешках. Перший листок довгасто-оберненояйцеподібний, догори розширений і на верхівці широкозаокруглений, по краях із зубчиками, другий подібний до першого, виїмчасто-зубчатий, колючий, наступні довгасті, щетинисті.

Надсімядольна частина стебла недорозвинена.

Цвіте й плодоносить з червня до вересня. Розмножується насінням і вегетативно — кореневою порослю. Рослина утворює від 5 до 30 тис. сім'янок, які легко розносяться вітром. Сім'янки проростають з глибини до 3 см.

Поширений скрізь по Україні. Засмічує посіви польових культур, городів, росте по луках, у садах, на перелогах.

Тварини осот не їдять. Проте він є добрим медоносом.

Заходи боротьби. Застосовують переважно агротехнічні заходи, спрямовані на виснаження бур'яну. Суть його полягає в поступовому поглибленні обробітку ґрунту та підрізанні кореневої системи осоту. Лушення проводять дисковими або лемішними лушчильниками на глибину 8–10 см, з появою сходів, тобто розетки осоту, повторно обробляють ґрунт плоскорізними знаряддями (культиваторами або плоскорізами) на глибину 14–16 см, при наявності сходів плоскорізне розпушування на глибину 18–20 см, після чого здійснюють глибоку культурну оранку на 30–32 см. Досить ефективно використання сидератів та пожнивних і проміжних посівів.

Осот рожевий (*Cirsium arvense* L.) багаторічна рослина родини складноцвітих (Compositae) (рис. 47). Коренева система надзвичайно розвинена. Голий стрижневий корінь проникає у ґрунт на глибину до 6 м. Бічні розгалуження займають велику площу і дають багато паростків, з яких розвиваються нові стебла. Стебло пряме, розгалужене, павутинисте, від 40 до 160 см заввишки. Листки перисторозсічені, цілокраї, зубчасті або виїмчасті з міцними колючками по краях, іноді волосисті. Суцвіття кошики, зібрані в неправильну волоть. Рослина дводомна: на одних рослинах утворюються жіночі кошики, на інших чоловічі менших розмірів (як самих кошиків, так і квіток). Після відцвітання чоловічі кошики засихають, а жіночі розсипаються, квітколоже видовжується і кошики набувають вигляду китиці з волосками. Після досягання кошик відривається і плоди з летючками розносяться вітром. Плід сім'янка з великою летючкою (майже в 10 разів більшою за сім'янку), яка складається з перистих коричнюватих волосків. Сім'янка без летючки оберненояйцеподібна, трохи вигнута, стиснута з боків, довгаста. Поверхня її гола, жовта, яскраво-коричнева з довжиною 2,5–3,5, шириною 0,75–1,00, товщиною 0,75 мм. Маса 1000 сім'янок 2 г.

Рис. 47. Осот рожевий:

Рис. 47. Осот рожевий:

а — рослина; б — кореневище; в — насіння; г — сходи

Підсімядольне коліно сходів потовщене, зеленувате, низьке, так що сімядолі розміщені майже на поверхні ґрунту. Сімядолі оберненояйцеподібні, зрідка видовжені, довжина їх 7–10, ширина 4–7 мм, на верхівці широкозаокруглені, до основи звужені в короткі черешки. Перші листки оберненояйцеподібні, щетинисто-зубчасті, по краях з шорсткими щетинками, наступні — колючі, виїмчастощетинисто-зубчасті, опушені, як і перші.

Цвіте й плодоносить у червні вересні. Одна рослина утворює 3–40 тис. сім'янок. Плодючість дуже велика. Може розмножуватися кореневими пагонами, відрізками коренів. Від головного кореня відходить велика кількість бічних

коренів. Вони зберігаються протягом усієї зими, а навесні утворюють багато стебел.

Поширений по всій Україні, особливо в Карпатах, на Поліссі та в Лісостепу. Засмічує посіви на полях, городи, сади. Рoste вздовж доріг та на необроблюваних землях.

Заходи боротьби такі самі, як і проти осоту жовтого.

Березка польова (*Convolvulus arvensis* L.) багаторічний коренепаростковий бурян (рис. 48). Стебло слабе або витке, голе, 30–200 см завдовжки. Листки чергові. Коріння має вигляд розвинених вертикальних і горизонтальних паростків, які проникають у ґрунт на глибину 4–6 см. Максимальна глибина, з якої з'являються пагони вегетативного розмноження (з бруньок на коренях) близько 40 см. Квітки рожеві або білі, одиничні або розміщуються у пазухах листків по 2–3 на довгих квітконосах. Плід — кулястийцеподібна двонасінна коробочка. Насіння оберненойцеподібне, слабкотригранне, сірувато-коричневе або темно-сіре, з довжиною 2,5–3,5, шириною 2–2,5, товщиною 1,5–2 мм. Маса 1000 насінин 5–6 г. Максимальна плодючість 9800 насінин, які проростають з глибини до 15 см.

У вологому ґрунті може розмножуватися відрізками коренів

1–2 см. Сходи з насіння і пагони з бруньок з'являються з березня до осені.

Рис. 48. Березка польова:

Рис. 48. Березка польова:

а — рослина; б — кореневище; в — насіння; г — сходи

Поширений по всій Україні. Цвіте в перший рік життя в липні вересні, а на другий з травня до осені. Плодоносить з липня по жовтень. Рoste на полях, городах, у садах, біля жител, обабіч шляхів, переважно в посушливих місцях.

Заходи боротьби такі самі, як і проти осоту.

Льоник звичайний (*Linaria vulgaris* Mill) рослина родини ранникових (Scrophulariaceae). Коренева система поширюється радіально на 20 см, а на другий рік на 80 см. Стебло просте або розгалужене, пряме. Листки лінійні або лінійно-ланцетні, сидячі, цілокраї, з вивернутими краями. Суцвіття густа, верхівкова китиця. Квітки двогубі, на короткій квітконіжці, з приємним запахом.

Довжина їх 15–18 мм без шпор. Верхня квітка в суцвітті іноді буває правильною і має не 1, а 5 шпор. Таке явище називається пелірія, а квітка пелоричною. Плід овальна коробочка, відкривається зубчиками, двогнізда, 7–10 мм завдовжки. Насінина сочевицеподібна, з тонким шкірястим перетинчастим краєм, поверхня дрібнозернисто-горбкувата. Діаметр з краєм 1,75–2,25, товщина близько 0,25 мм. Маса 1000 насінин 0,15 г.

Підсімядольне коліно сходів тонке, високе, брудно-фіолетове, циліндричне, 10–15 завдовжки, 0,5–0,75 мм завширшки, знизу непомітно переходить в ниткоподібний корінець. Сім'ядолі спочатку яйце- або грушоподібні, біля основи розширені, потім звужені, з відтягнутою тупуватою верхівкою, сидячі. Перші листки довгастоовальні, на верхівці тупі або злегка гоструваті, на коротких черешках. Третій і четвертий листки супротивні, видовжені, на верхівці тупі. Сходи білі, блідо-зелені, матові, вкриті з обох боків восковим нальотом, сизуваті.

Цвіте й плодоносить з травня по червень. Розмножується насінням і кореневими паростками. Одна рослина утворює 8–30 тис. насінин, що легко розносяться вітром. Насінини проростають дружно, особливо з поверхні ґрунту. У перший рік не утворює квітучих стебел.

Поширений по всій Україні, крім Степу й Північного Криму. Засмічує посіви на полях, росте вздовж доріг, на луках, схилах та в чагарниках.

Використовують у народній медицині.

Заходи боротьби такі самі, як і проти осоту.

Молокан татарський, або осот голубий (*Agatirsus tataricus* L.) — рослина родини складноцвітих (Compositae) (рис.49), містить молокоподібний сік, сизо-зелена. Кореневище вертикальне, повзуче, розгалужене, з численними бруньками. Стебло пряме, розгалужене, від 30 до 80 см заввишки. Листок виїмчастонадрізаний, ланцетний. Верхні листки цілокраї. Суцвіття численні кошики, зібрані у волоть, середні на коротких ніжках. Квітки язичкові, голубі або лілово-голубі. Плід сім'янка, оберненобулавоподібна, 6–7-гранна. Чубок багаторядний, з простих волосків, легко обпадає, білий, з матовою поверхнею, яскраво-жовтого або чорного кольору, довжина 4–5,2 мм, ширина 0,75–1,25, товщина 0,5 мм.

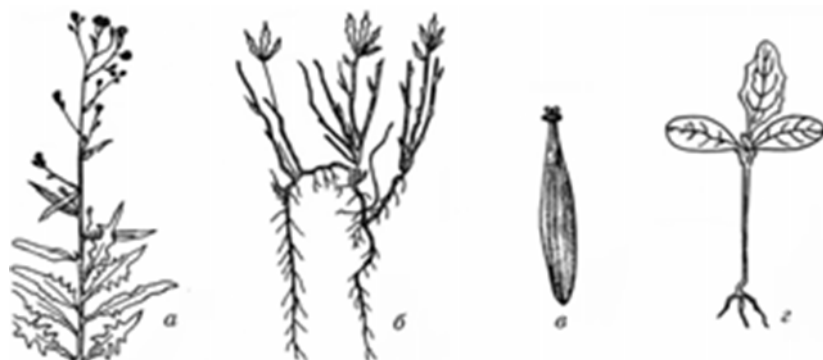

Рис. 49. Молокан татарський:

а — рослина; б — кореневище; в — насіння; г — сходи

Підсімядольне коліно сходів синювато-пурпурове, 8–12 мм завдовжки. Сімядолі овальні, на верхівці заокруглені, в основі звужені в короткі, широкі черешки. Перші листки чергові. Надсімядольні міжвузля недорозвинені. Сходи містять молокоподібний сік.

Цвіте й плодоносить у липні серпні. Розмножується насінням і вегетативно (кореневою парослю). Насіння легко і далеко розноситься вітром.

Поширений у Степу України. Трапляється по морських берегах. Засмічує посіви культурних рослин, особливо на зрошуваних землях.

Заходи боротьби такі самі, як і проти осоту.

Щавель горобинний (*Rumex acetosella* L.) рослина родини гречкових (Poligonaceae), двосімядольна, кисла на смак. Стебло пряме або висхідне, просте, частіше розгалужене, голе, 15–60 см заввишки. Листки чергові, нижні черешкові, списоподібні, верхні — сидячі або майже сидячі, ланцетні. Суцвіття негуста, нещільна волоть. В одних рослин квітки жіночі, в інших чоловічі. Квітки з 6-роздільною оцвітиною. Біля плодів оцвітина майже не розростається. Плід горішок, щільно охоплений оцвітиною, червонувато-коричневого кольору, поверхня його слабкозморшкувата. Горішки без оцвітин тригранні, опуклі, поверхня їх гладенька, блискуча, яскраво- або жовтувато-коричнева. Маса 1000 горішків 0,25–0,3 г.

Підсімядольне коліно сходів червонувате, 10 мм завдовжки і 0,5–0,75 мм завширшки. Сімядолі овальні, на верхівці гоструваті або заокруглені, довжина їх 5–7, ширина 3–4 мм. Перший листок яйцеподібний, на верхівці гоструватий. Другий довгасто-яйцеподібний, тупий, на довгому черешку. В основі третього листка вже помітна плівчаста циліндрична піхва, яка охоплює основу черешка. Листки чергові.

Цвіте й плодоносить з травня по серпень. Розмножується насінням і кореневою парослю. Одна рослина утворює близько 2,5 тис. насінин. Цвіте на другий рік, у перший рік утворює розетку й кореневу систему з підземними бруньками.

Засмічує посіви, особливо конюшини й льону, росте на берегах річок, на луках, узліссях, у лісах.

Заходи боротьби такі самі, як проти осоту.

Гірчак звичайний степовий (*Arcotilon pieris* (Pall.) Fisch et Mey) родини складноцвітних (Compositae) (рис. 50). Коренева система дуже розгалужена, має багато бічних коренів, заглиблюється в ґрунт на 6–7 м. Стебло пряме,

павутинистоопушене, розгалужене по всій довжині, 15–60 мм заввишки. Листки без черешків, сидячі, довгасто-яйцеподібні або ланцетні, цілокраї, зубчасті, по краях шорсткі. Суцвіття яйцеподібні, одиничні кошики на кінцях стебел. Квітки в кошику двостатеві, рожеві, трубчасті. Спільне квітколоже щетинисте. Плід сім'янка з чубком, оберненояйцеподібна, широкоовальна, стиснута. Чубок легко обпадає. Поверхня плоду гола, слабкозморшувата, матова, зеленувато-жовта або зеленувато-сіра. Маса 1000 сім'янок 2–3 г.

Рис. 50. Гірчак звичайний степовий:

а — рослина; б — кореневище; в — насіння; г — сходи

Сходи блідо-жовтувато-зелені, сіруваті від опушення. Під сім'ядольне коліно 8–10 завдовжки, 1,25 мм завширшки. Сім'ядолі довгасто-оберненояйцеподібні, на верхівці широкозаокруглені. Перші листки чергові. Перший листок довгастий, на верхівці гострий, по краях з дрібними шипиками, опушений короткими м'якими волосками. Другий також довгастий, по краях із зубчиками.

Цвіте й плодоносить у червні серпні. Розмножується насінням і кореневою порослю. Одна рослина утворює до 8 тис. насінин.

Поширений у південних степових районах до Криму включно.

Засмічує посіви зернових, просапних, люцерни, конюшини та луки. Добре росте на всіх типах ґрунтів, витримує посуху і засолення. Є найбільш злісним з усіх коренепаросткових бур'янів.

Заходи боротьби такі самі, як і проти осоту.

3. Стрижнево-кореневі

Кульбаба лікарська (кульбаба звичайна) (*Taraxacum officinale* L.) багаторічна рослина родини складноцвітих (Compositae) (рис.51). Стебло у вигляді стрілки, безлисте, порожнисте, слабке, трохи павутинисте, зеленувато-коричнювато-рожеве, 10–40 см заввишки. Коренева система стрижнева. Листки ланцетні, перисторозсічені або зубчасто-лопатеві з

повернутими назад листками, які зібрані в прикореневу розетку. Суцвіття одиничні кошики, що сидять на верхівках стебел. Листки обгортки подвійні, зовнішні ланцетні, загнуті донизу, внутрішні лінійні, притиснуті, сіро-зелені. Квітки язичкові, золотисто-жовті. Плід клиноподібна сім'янка, одно-, дво-, пятигранна, зеленувато-сіра, з довжиною 3–4 мм, шириною 1,25–1,5 і товщиною 0,75–1 мм. На верхівці є довгий стовпчик, який легко обламується, з чубком.

Підсімядольне коліно сходів зеленувате. Сімядолі короткоеліптичні, майже округлі, 5–8 завдовжки і 3–5 мм завширшки. Перший листок овальний, другий видовжений, обернено-яйцеподібний, третій видовжений і заокруглений, наступні — виїмчасто-зубчасті.

Рис. 51. Кульбаба лікарська:

Рис. 51. Кульбаба лікарська:
а — рослина; б — насінина; в — сходи

Цвіте й плодоносить з квітня по вересень. Розмножується насінням, частково кореневою порослю. Насіння проростає з глибини 0,5–1 см. У перший рік дає розетку й корінь, у наступні цвіте й плодоносить. У старших рослин верхня частина кореня утворює вкорочені відростки, які дають нові рослини.

Росте скрізь, особливо на луках, вигонах, у садах, уздовж доріг, на городах, полях. Використовується як лікарська рослина. Заходи боротьби. Ефективними є агротехнічні та хімічні заходи. Дотримання плодозміни з чергуванням зернових та просапних культур. Агротехнічні включають лущення стерні, плоскорізне розпушування поля на глибину 14–16 см та оранку зябу на глибину під зернові 23–25 см, просапні 27–30 см з подальшою глибокою культивацією зябу.

Подорожник ланцетолистий (*Plantago lanceolata* L.) багаторічник родини подорожникових (Plantaginaceae). Коренева система стрижнева. Стебло просте, безлисте, у вигляді стілки. Листки з 3–5 жилками, довгим черешком, ланцетні, утворюють розетку. Суцвіття колос (1–3 см). Квітки чотирироздільні. Віночок буруватий, пиляки яскраво-жовті. Плід довгасто-овальна коробочка. Насінина овально-довгаста, поверхня її гладенька, коричнева. Має довжину 2,25–3,25 мм, ширину 0,75–1,25, товщину 0,5–0,75 мм. Вага 1000 насінин 1 г.

Сходи. Підсімядольне коліно червонувате, 7–8 мм завдовжки. Сімядолі вузьколінійні, мають довжину 50–75, ширину 1 мм, на верхівці тупуваті. Перший листок вузьковидовжений, на верхівці гострий, до основи поступово

звужений у широкий довгий черешок, по краях нечітковиїмчастий, вкритий тонкими волосками, другий — подібний до першого.

Цвіте й плодоносить з травня по вересень. Розмножується насінням, якого одна рослина може утворити 60 тис.

Поширений по всій Україні, росте на луках, уздовж доріг, на полях, схилах. Засмічує насіння конюшини, люцерни. Насіння можна використовувати в якості корму для птиці.

Заходи боротьби такі самі, як і проти кульбаби.

Полин звичайний (чорнобиль) (*Artemisia vulgaris* L.) багаторічна рослина родини складноцвітих (Compositae). Стебло високе (до 1,5м), часто червонувате, грубе, прямостояче. Листки перистороздільні, зверху темно-зелені, знизу білуваті, із загнутими донизу краями. Суцвіття кошики, зібрані в довгу волоть, прямостоячі або трохи пониклі, віночки червонувато-жовтуваті-буруваті із сильним запахом. Плід веретеноподібна сім'янка, трохи зігнута, зморшкувата, блискуча, бурувато-сіра. Довжина 1,25–2, ширина й товщина 0,3 мм. Маса 1000 сім'янок 0,25 г.

Підсімядольне коліно сходів брудно-червонувате. Сімядолі овальні, на верхівці широкозаокруглені, 2,5–3 мм завширшки. Перші листки овальні, у верхній частині тризубчасті з короткими гострими бічними зубчиками і видовженою ланцетною верхівкою, опушені тонкими волосками. Третій і четвертий супротивні, овальні, зубчасті, з тонкими перистими бічними гілочками. Наступні листки чергові, перистороздільні, волосисті. Надсімядольне міжвузля недорозвинене, друге розвинене.

Цвіте і плодоносить з червня до початку вересня. Розмножується насінням і вегетативно кореневищами. Утворює до 150 тис. сім'янок. Насіння проростає з глибини 0,5–1,5 см. У перший рік розвивається кущик з додатковими бруньками на кореневій шийці, на другий стебло з бруньками і утворюється кущ. Насіння зберігає схожість у ґрунті 5 років.

Поширений по всій Україні на полях, у садах, на городах, вологих луках. Містить ефірну олію, вітаміни А, С. З полину виробляють фарбу.

Заходи боротьби так самі, як і проти кульбаби.

Цикорій дикий (петрові батоги) (*Cichorium intebus* L.) багаторічна шорстковолосиста з молокоподібним соком рослина родини складноцвітих (Compositae) (рис. 52). Коренева система стрижнева. Довжина головного кореня 1,5 м, товщина 3–4 см. Стебло (30–120 см) пряме, просте або з розчепіреними дротикоподібними гілками, циліндричне. Листки нижні перистороздільні з більшою верхньою частиною, стеблові ланцетні, гострозубчасті, верхівкові цілокраї. Суцвіття одиничні кошики, але часто скупчені по 2–3. Квітки язичкові, двостатеві голубі, білі або рожеві. Плід призматична, 4–6-гранна, тупоклиноподібна, ребриста, стиснута з боків сім'янка. Поверхня її слабкозморшкувата, матова, довжина 2 мм, ширина 0,75, товщина 0,5 мм. Маса 1000 насінин 0,5 г.

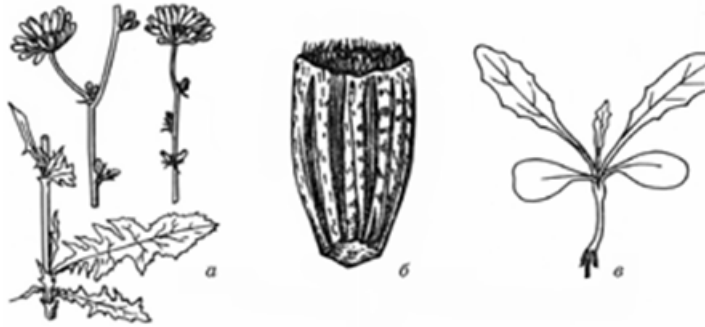

Рис. 52. Цикорій дикий:

Рис. 52. Цикорій дикий:
а — рослина; б — насінина; в — сходи

Підсімядольне коліно сходів вузьке, знизу поступово переходить у корінець. Сім'ядолі видовженолопатеві, зверху розширені, знизу — виїмчасті, поступово звужені в черешки 12–15 завдовжки і 5–7 мм завширшки. Перший листок видовженооберненояйцеподібний, на верхівці широкозаокруглений, опушений рідкими волосками. Другий виїмчасто-зубчастий, видовжений, третій видовжений, виїмчасто-зубчастий, волосистий. Надсімядольне міжвузля нерозвинене. Сходи містять молокоподібний сік.

Цвіте й плодоносить у липні вересні. Розмножується насінням і кореневою порослю. Одна рослина утворює від 3 до 25 тис. сім'янок, насіння сходить з поверхні або з глибини 0,5 см, зберігає схожість у ґрунті до 7 років.

Поширений по всій Україні, засмічує посіви, росте вздовж доріг по канавах.

Корінь цикорію використовують у медицині і на виготовлення сурогату кави. Медоносна рослина.

Заходи боротьби такі самі, як і проти кульбаби.

Хрінниця крупноподібна (*Lepidium draba* L.) належить до родини хрестоцвітих (Cruciferae). Коренева система стрижнева. Стебло прямостояче, короткоопушене (волоски прості, незалозисті), внизу просте, зверху розгалужене, 20–60 см заввишки. Листки верхні сидячі, нижні звужені в черешок, видовженояйцеподібні, довгасті, ланцетні, з серце-стрілоподібною основою. Суцвіття щиткоподібна китиця. Квітки 2,5–4 мм завдовжки з білими пелюстками, які вдвоє довші за чашечки. Плід двогніздий, широкоовально-серцеподібний, опуклий з двох боків стручок, завдовжки 2,5 і завширшки 4 мм. Між гніздами є перетинка з ниткоподібним ребром, на яке вона натягнута. Насінина шорстка, вкрита бородавчастими паростками від сірувато- до жовтувато-коричневого кольору, довжина її 1,9, ширина 1,4 мм. Маса 1000 насінин близько 1,8 г.

Підсімядольне коліно сходів яскраво-зелене. Сім'ядолі короткоовальні, на верхівці заокруглені, нерідко з виїмкою, біля основи звужуються в черешок. Перші листки овальні або оберненояйцеподібні, на верхівці заокруглені, довгі, до основи звужені, на довгих черешках, з помітною середньою жилкою,

потовщені в нижній частині. Бічні жилки сітчасто-виткі, загортаються догори, по краях пластинки і з'єднуються одна з одною. Наступні листки овальні, по краях з нечіткими зубчиками, чергові, на верхівці заокруглені, на довгих черешках. Надсімядольне міжвузля нерозвинене. Листки та їх черешки несуть білуваті, трохи вигнуті, дрібні волоски. Сходи сірувато-зелені.

Цвіте й плодоносить з травня по липень. Розмножується вегетативно (кореневими паростками) й насінням, якого рослина може утворити 1,2 5 тисяч. Насіння сходить з глибини 0,5 – 2 см навіть після довгого зберігання у ґрунті (5 7 років). Насінням засмічується посівний матеріал, міститься воно також у гної і відходах після очищення зерна.

Поширена переважно в південному Лісостепу, Степу й Криму, а також на заході (Ужгород, Коломия, Чернівці) й півночі (Київ, Харків, Полтава). Засмічує посіви польових культур, луки, трапляється вздовж залізниць, іноді буває досить злісним бур'яном.

Насіння хрінниці крупкоподібної має пряний смак, тому його можна використовувати замість перцю.

Заходи боротьби такі самі, як і проти кульбаби.

Оформити звіт.